

עומק הפשט עיונים ברש"י

על פי 'לקוטי שיחות' בדרך ט"ו

פ' וירא

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'
08-6882799 / 050-4125205
או במייל rizs@neto.bezeqint.net
ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

(א) "ויאמרו אליו איה שרה אשתך" (יח, ט), ורש"י מפרש שלושה ענינים מחודשים באמירה זו / למה לא פירש כפשוטו, ששאלו על מקומה של שרה כדי לבשר לה / רש"י מביא שלושה טעמים – כנגד שלושת המלאכים (ואילו הבשורה לשרה שייכת היא לאחד מהם בלבד)

(ב) ההאמנם שאלו המלאכים את שרה "איו אברהם" (פרש"י יח, ט) – הרי צנועה היתה! / למה הוצרך הכתוב לנקד את כל שלושת האותיות א"י – ולא די לו לנקד את האות ל' בלבד? / הניקוד בא 'להצניע' ולהחליש / רבי יוסי בר חנינא (פרש"י שם) אזיל לשיטתיה – שהאשה מכירה באורחים ולכן קיבלה מהם שרה 'כוס של ברכה'

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הנה באהל. ויאמר שוב אשוב אליך בעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שומעת פתח האוהל והוא אחריו"
(יח, מ"ז)

ויאמרו חליו – נקוד על אי"ו שבאליו. ותניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רצה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רצה על הכתב ואתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו היו אברהם, למדנו שישאל אדם בצרכיניו שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בצרכי מליעא אומרים: יודעין היו מלכא השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנועה היתה כדי לחצצה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא: כדי לשגר לה כוס של ברכה:

לפום ריהטא, כוונת המלאכים בשאלתם "איה שרה אשתך" – שרצו לבשר לה את הבשורה שעתיד להיוולד לה בן, וכדברי רש"י בתחילת הסדרה¹, שהמלאכים באו "לבשר את שרה".

[בתרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי איתא: "למבשרא יתיה", "לבשרא לאבונא אברהם". אך רש"י מדייק "לבשר את שרה" דוקא – כי אברהם כבר נתבשר על ידי הקב"ה, כמפורש בפ' לך²].

¹. יח, ב.

². יז, טז-כא.

וכך מפרש הרד"ק: "שאלו עליה לפי שלא היתה עמהם במקום שהיו אוכלים מפני צניעותה, ולמדנו בסיפור הזה כי לא נאה לנשים הצנועות להתראות בפני האורחים. ולפי שהיו רוצים לבשרה - שאלו עליה";

אך בפירוש רש"י לא למד כן, אלא פירש את ענינה של שאלת המלאכים בשלושה אופנים מחודשים:

(א) "למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה". כלומר: דרך ארץ היא לשאול את הבעל המארח על אשתו³, ולכן שאלו המלאכים "איה שרה אשתך" [ומזה שיש ניקוד על האותיות "איו" – למדים עוד, שהמלאכים שאלו לשרה "איו אברהם"⁴].

(ב) כוונת המלאכים היתה לחבב את שרה על בעלה, ולכן הדגישו בפניו את צניעותה (שאינה נראית ולכן צריך לשאול עליה).

(ג) המלאכים רצו לשגר לה כוס של ברכה ולכן שאלו למקומה.

וצריך ביאור, מדוע לא פירש רש"י כפשוטו של ענין – שהמלאכים שאלו למקום שרה כי רצו לבשרה (וכדברי הרד"ק הנ"ל), ובמקום זה האריך בשלושה טעמים שיש בהם מן החידוש?!

שלא "אחד" בלבד

ויש לומר:

הבשורה לשרה נאמרה על ידי מלאך אחד בלבד, וכדיוק הכתוב: "ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך". וכפירוש רש"י לעיל⁵, ששלושת המלאכים -

³. ובלשון רש"י על הש"ס – בבא מציעא פז, א: "לא שישאל לה לשלום, אלא לבעלה ישאל מה שלום הגברת".

⁴. וראה לקמן סימן ב.

⁵. יח, ב.

"אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום, ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות";

אמנם בכתוב דידן, לגבי השאלה "איה שרה אשתך", נאמר "ויאמרו אליו" – לשון רבים, ולכן אין רש"י מפרשה ביחס להבשורה על לידת יצחק (שהיא שייכת לאחד בלבד), אלא שיש בה תוכן בפני עצמו השייך לכל שלושת המלאכים.

ובזה גופא האריך רש"י והביא שלושה אופנים – כי כל אחד מהם אינו מספיק לגמרי⁶:

הטעם הראשון, "למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה", אינו 'חלק' – כי שאלה זו בפשטות היא ענין של שאלת שלום⁷, והרי כדי לשאול בשלומה של שרה אין נפקא מינה היכן היא נמצאת, ומהו ששאלו "איה שרה"?

וזהו היתרון שבטעם השני – שהמלאכים רצו להדגיש את צניעותה המופלגת של שרה, ולכן הדגישו את מקומה, שאינה מראה עצמה. אלא שגם טעם זה אינו "שלם", כי: (א) כדי להדגיש ש"צנועה היא", די בהשליה – שאינה לפנינו, ואין צורך בהדגשה חיובית שהיא נמצאת "באוהל"; (ב) רש"י פירש בפ' לך 8, שאברהם כבר ידע מצניעותה של שרה, וממילא אין לכאורה צורך בהדגשה זו של המלאכים.

ולכן הוסיף רש"י גם טעם שלישי, שהמלאכים שאלו איה מקומה של שרה כי רצו "לשגר לה כוס של ברכה". אך גם בטעם זה לבדו לא די, כי יש בו חידוש גדול: לכאורה אין זה מדרך הצניעות ש"אנשים" זרים (שהרי המלאכים היו נראים כ"אנשים") יתעניינו במקומה המדויק של שרה וישגרו לה "כוס של ברכה"! – וכבר האריכו בזה במפרשים⁸, ומכל מקום אין פירוש זה "פשוט" כל כך.

ויעשו כולם אגודה אחת!

ובעומק הענין, יש לבאר דברי רש"י באופן חדש – ובהקדים:

⁶. ראה גם באר מים חיים – לאחי המהר"ל. ועוד מפרשי רש"י. וראה גם לקמן סימן ב.

⁷. וכנ"ל מפירוש רש"י על הש"ס: "מה שלום הגברת".

⁸. יב, יא.

⁹. ראה גם לקמן סימן ב.

דרכו של רש"י במקום שמביא כמה פירושים, להפריד ביניהם בהתיבות "דבר אחר", "ויש אומרים", וכיוצא בזה; אמנם כאן הביא רש"י שלושת הטעמים בהמשך אחד, ומזה משמע שיש צורך בשלושתם בבת אחת.

ולהעיר, שבגירסא שלפנינו בגמרא¹⁰ איתא "רבי יוסי בר חנינא אמר", שלשון זה משמע שהוא בא לחלוק על מה שאמרו לפניו;

אמנם רש"י נקט בגירסא אחרת: "אמר רבי יוסי בר חנינא" – שמזה משמע שאינו בא לחלוק אלא להמשיך את הענין (כידוע הכלל בזה, שתלוי האם תיבת "(א)מר" באה לפני שם החכם או אחריו)].

והיינו, שאין זה כמו בכל מקום שמביא רש"י כמה פירושים, שכל פירוש יש לו קיום בפני עצמו (אלא שבכל פירוש יש איזה קושי, ולכן לא הסתפק רש"י באחד מהם לבדו והביא עוד פירושים) – אלא שמלכתחילה יש ללמוד את שלושת הטעמים כ"אגודה אחת":

רש"י לומד, שכיון ששאלה זו נשאלה על ידי שלושת המלאכים, מסתבר לומר שיש בשאלה זו שלושה משמעויות, וכל אחת מהן נוגעת למלאך אחד מתוך השלושה. והיינו, ששלושת המלאכים שאלו "איה שרה אשתך" – וכל אחד מהם התכוון (בעיקר) לכוונה אחת:

מלאך אחד רצה לשגר לה כוס של ברכה (בשם כולם); מלאך אחד נתכוון "לחבבה על בעלה" (שדי שאחד מהם יעשה זאת); ומלאך נוסף בא בזה לקיים (גם כ"שליח" של חבריו) את מה שצריך לשאול את האיש בשלום אשתו, ושפיר הוצרך רש"י לשלושה טעמים אשר צדקו יחדיו.

ולהעיר, שיש כאן מקום לבעל-דין לטעון, שאם באים אנו לחלק בין המלאכים ולומר שכל אחד מהם נתכוון לטעם אחר – שוב אפשר לומר שאחד מהם, זה שבא "לבשר את שרה", נתכוון לדעת מקומה כדי לבשרה! וממילא אין צורך ב(עוד) שלושה טעמים, אלא די בשנים בלבד. –

אך יש לומר בפשטות, שהבשורה לשרה מפורשת היא בפסוק הבא ("ויאמר שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך ושרה שומעת פתח האוהל והוא אחריו"), וממילא פסוק דידן ("ויאמרו אליו איה שרה אשתך גו'") מיותר הוא כולו ובא לחדש שלושה אמירות. ודו"ק].

(חלק טו – וירא א)

ב

"ויאמרו אליו איה שרה אשתך ויאמר הגה באהל" (יה, ט)

ויאמרו אליו – נקוד על אי"ו שבאליו. ותניא: רבי שמעון בן אלעזר אומר, כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב וכו', וכאן הנקודה רבה על הכתב ואתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו היו אברהם, למדנו שישאל אלדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בצבא מלכא אומרים: יודעין היו מלכא השרת שרה אמנו היכן היתה, אלא להודיע שנועה היתה כדי לחצצה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא: כדי לשגר לה כוס של ברכה:

נתבאר לעיל (סימן א) הטעם שרש"י הוצרך כאן לשלושה פירושים על "ויאמרו אליו", ואף כתבם בהמשך אחד – משום שבאמת כל טעמים אלו צדקו יחדיו.

אך יש לעיין עוד בזה, דלפום ריהטא נראה שפירושים אלו סותרים זה לזה:

לפי הפירוש השני, מלאכי השרת שאלו "איה שרה" כדי להדגיש את צניעותה – שהיתה יושבת בזוית ביתה ולכן לא ראוה;

ואילו הפירוש הראשון מדגיש את הצד ההפכי - שמלאכי השרת דיברו עם שרה ושאלו אותה "איו אברהם"!

[וגם הפירוש השלישי לכאורה אינו מתיישב עם צניעותה המופלגת של שרה – שקיבלה ה"כוס של ברכה" (לא מאברהם אישה, אלא) דוקא מהאורחים (שאינה מכירה)?!]

”צנועה היתה” – לכולי עלמא

והנה במשכיל לדוד האריך לבאר, שאין כוונת רש"י שאכן המלאכים דיברו בפועל עם שרה ושאלו אותה "איו אברהם" – כי אינו מתאים לדרך הצניעות;

וכל כוונת רש"י היא, שבלשון הנכתב בשאלתם לאברהם רמוז גם כן כאילו שאלו לשרה "איו אברהם". ולמדנו "שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש" – ולצדדין קתני: אם הוא איש ומדבר עם האיש בעל הבית, צריך לשאול לו בשלום אשתו. ואם היא אשה ומדברת עם בעלת הבית, אז צריכה היא לשאול אותה בשלום בעלה.

אבל דוחק גדול לומר שמה שכתב רש"י "שאף לשרה שאלו איו אברהם" אינו כפשוטו, וכידוע שרש"י כתב פירושו בסגנון ברור המתאים אפילו ל"בן חמש למקרא".

ולכן צריך לבאר שבאמת אין סתירה בין זה שהמלאכים שאלו את שרה "איו אברהם" – לבין זה "שצנועה היתה"; וזהו שמדייק רש"י "בבבא מציעא אומרים" – להדגיש, שדבר זה ("להודיע שצנועה היתה") "אומרים" אותו סתם, כי זה מתאים לכולי עלמא, גם לפי הפירוש הראשון (של ר' שמעון בן אלעזר) שהמלאכים דיברו עם שרה ושאלוה "איו אברהם".

נקודות של חולשה

וביאור הענין:

הנה במפרשים רבים הקשו על דברי ר' שמעון בן אלעזר – "כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב .. וכאן הנקודה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה" – שלכאורה אינם מובנים¹¹:

כיון ש"כל מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב", נמצא שדי ומספיק לנקד את מיעוט האותיות, ואז יודעים (בדרך ממילא) שיתר האותיות שאינן מנוקדות הן

¹¹. ראה משכיל לדוד ודברי דוד על רש"י כאן. ועוד. ובנמוקי יוסף לבבא-מציעא פז, א שכן "מקשין העולם".

הנדרשות. ואם כן, למה בכלל יש מצב שבו "הנקודה רבה על הכתב" (שאו "אתה דורש הנקודה")? לשם מה צריך להוסיף נקודות לחינם?

ובנידון דידן: אם רוצה הכתוב להשמיענו שהמלאכים שאלו "איו" – היה די לנקד את האות ל' בלבד, ואז היינו יודעים (לפי הכלל ש"מקום שהכתב רבה על הנקודה אתה דורש הכתב") שיש לדרוש רק את האותיות אי"ו (שאינן מנוקדות); למה איפוא הוצרך הכתוב לנקד את כל שלושת האותיות אי"ו¹²?

אלא, שהניקוד בא ללמדנו (לא רק עצם זה שהמלאכים שאלו "איו", אלא גם) את האופן שבו שאלו המלאכים:

כאשר יש ניקוד על תיבה מסוימת, הכוונה בכך להחליש ולמעט מתוכנה של התיבה. וכמו הניקוד על תיבת "וישקהו"¹³ האמורה בעשו ויעקב, שבא ללמדנו "שלא נשקו בכל לבו" (כפירוש רש"י שם). היינו, שה"נקודה" ממעטת מתוכן הנשיקה ומחלישה אותה.

[ויש להאריך טובא בענין זה של "ניקוד" בשיטת רש"י בפירושו עה"ת, ועוד חזון למועד בעז"ה].

ובעניננו, האותיות "איו" מנוקדות כדי ללמדנו שאמנם המלאכים שאלו את שרה "איו" אברהם, אבל שאלה זו היתה באופן "חלש": מכיון ש"צנועה היתה" שרה, לכן כאשר המלאכים שאלו אצלה "איו אברהם", הם לא עשו זאת בתוקף ובפרסום, אלא באופן של צניעות וב"חלישות"¹⁴.

ומעתה אתי שפיר, שלא זו בלבד ואין הפירוש "שצנועה היתה" סותר לדברי רשב"א "שאף לשרה שאלו איו אברהם" – אלא אדרבה הוא מהווה המשך וביאור אליו, כי דוקא לפי זה ששרה צנועה היתה מובן מדוע ניקד הכתוב את כל שלושת האותיות "איו" (ולא הסתפק בניקוד האות ל' בלבד).

¹² במשכיל לדוד תירץ לפי דרכו: "ועל פי דרכנו ניהא נמי אמאי לא ניקד הכתוב ל' ד'אלי' לבד, ואפילו הכי נדרוש שפיר "איו", לפום כלל דרשב"א דכל מקום שהכתב רבה דרשינן הכתב! אלא העיקר, דכל מקום דאיכא ניקוד בא הניקוד לעקור אותן האותיות כאילו לא הוו. והשתא אילו לא ננקד 'איו', הוה דרשינן 'איו' ממש, שהמלאכים שאלו ממש לשרה 'איו אברהם', והוה נפקא מינה חורבא להיפך מן המכוון. והשתא דננקד נימא דדרשינן 'איו' דל מהכא, כלומר אינו ענין למלאכים, אלא רמז הוא שאם היא אשה צריכה לשאול איו בעלה". – אבל כבר נתבאר לעיל שקשה ליישב פירושו בפשט דברי רש"י.

¹³ וישלח לג, ד.

¹⁴ ראה גם הגהת מהר"י כ"ץ בפענח רזא כאן.

הדמיון של שרה לאשה השונמית

ועדיין נותר לנו לבאר את הפירוש השלישי שמביא רש"י – "אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה", היינו, ששרה קיבלה יין מהמלאכים – דלכאורה כיצד מתיישב הדבר עם צניעותה המופלגת של שרה?

ועוד יש לדייק – אמאי הביא רש"י פירוש זה בשם אומר, רבי יוסי בר חנינא, שלא כדרכו [ואכן, את הפירוש הקודם הביא רש"י בסתם ("בבבא מציעא אומרים"), מבלי לפרש שם בעל המימרא¹⁵]:

והביאור:

כיון שאברהם אבינו טרוד היה במצות הכנסת אורחים, הוא לא אכל בעצמו; וכלשון הכתוב¹⁶: "והוא עומד עליהם .. ויאכלו" – היינו, שהוא עמד לשמש אותם, אך דוקא הם שאכלו ולא הוא בעצמו¹⁷.

ומעתה מתורצת בפשטות קושיית המפרשים: "ואברהם בעצמו למה לא שלח לה"¹⁸? – כי אברהם לא אכל כלל, ולא היה לו כוס של ברכה.

ומוסבר גם, כי זה שהמלאכים שלחו לשרה מהכוס של ברכה שלהם לא היה ענין של היפך הצניעות – כיון שלא היתה דרך אחרת ששרה תקבל מ"כוס של ברכה" אלא על ידם¹⁹; ובפרט שלא הם בעצמם נתנו לשרה, אלא הם רק שלחו לה ("לשגר").

אמנם עדיין יכול התלמיד לטעון, שסוף כל סוף זה ששרה לוקחת מכוס של ברכה ששיגרו לה האורחים מהווה פגם בשלימות הצניעות – וכדי ליישב זה מדייק רש"י ומזכיר את שם בעל המימרא, רבי יוסי בר חנינא:

¹⁵. וזה שהביא רש"י את שמו של רבי שמעון בן אלעזר בהטעם הראשון – נחבאר בלקוטי שיחות חט"ו ע' 116, עיין שם.

¹⁶. פרשתנו יח, ח.

¹⁷. ולהעיר מפרש"י יתרו יח, יב: "ומשה היכן הלך .. אלא שהיה עומד ומשמש בפניהם".

¹⁸. ל' דברי דוד על רש"י.

¹⁹. ופשוט שאברהם לא היה יכול לשגר לה מכוס של ברכה של המלאכים, כמבואר בגור אריה על אתר.

על הפסוק (בהפטר פרשתנו) "ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלקים קדוש הוא"²⁰ איתא בגמרא²¹ – "אמר רבי יוסי בר חנינא, מכאן שהאשה מכרת באורחין יותר מן האיש".

ולשיטתו אזיל בנידון דידן, ששרה (בהיותה "אשה") הכירה באורחים שאינם אנשים מן השורה – והבינה שכאשר מדובר באנשים נעלים כאלו (שדומים למלאכים) הרי שאין פגם בלקחת "כוס של ברכה" מהם כי אין מקום לחשש כו'. וק"ל.

(חלק טו – וירא א)

לע"נ האשה החשובה

מרת בתיה

ב"ר יעיש ז"ל

אריה

גלב"ע ח"י מרחשון תשע"ו

*

תנצב"ה

²⁰. מלכים ב' ד, ט - והוא מדברי האשה השונמית על אלישע הנביא.

²¹. ברכות י, ב.